

NEDİM GÜRSEL'İN ROMANLARINDA KENT TEMASI

Mustafa BAL*

Öz

Nedim Gürsel, mekânı kendi yaşamında olduğu gibi eserlerinin de merkezine alan yazarlarımızdandır. Doğduğu kentten ailesiyle birlikte ayrılan yazar, bir başka taşra kentine yerleşmiş; Galatasaray Lisesinde yatılı olarak geçirdiği yıllar onu büyük kentle tanıştırmıştır. Böylelikle bir kentten diğer kentlere yolculuk henüz genç yaşta başlamış olur. Yaşamına dâhil olan bütün kentler, onun edebî yaşamının oluşumunda önemli paya sahiptir. İlk öyküsünü yayımladığı yıldan bugüne yarım yüz yılı geride bırakan Gürsel; gezi yazısı, deneme, otobiyografi, inceleme gibi türlerde eser vermeyi sürdürmekle birlikte öykücü ve romancı kimliği ön planda olan bir yazardır. Romanlarına mekân olarak seçtiği kentleri betimlemekle yetinmeyen yazar, onları romanın önemli bir parçası haline getirir. Romanlarında kentin sanatsal yapısı, tarih içindeki değişimi, içinde barındırdığı öğeler, toplumsal ve siyasal olaylardan taşıdığı izler ve ekonomik değişime ayak uydurma adına gösterilen modernleşme çabalarıyla sık sık karşılaşılır. Gürsel'in bir diğer önemli teması kadın ile kentin iç içe anlatımı kurmaca düzlemde onu bir karakter olarak görmemizi sağlar. Bütün eserlerindeki ağırlıklı temalarından biri olan kent; onun eserlerinde bir fon olmaktan çıkmış, kimi zaman ana kahraman hatta karakter rolüne bürünmüştür. Üretken bir yazar olan Gürsel, altı romanında da kent kavramını tarih, coğrafya, sanat, siyaset alanlarına dair izlenimleriyle birleştirerek otobiyografik öğelerin de yer aldığı kurgusal alanda işlemiştir. Romanların bir kısmı karakterin ele alınışı ve sunumuyla kurgusal olanla gerçek olan arasında gidip gelir, bir kısmı ise oryantalist bakış açısıyla yorumlanabilir. Özellikle postmodern tekniklerden yararlandığı, yeni tarihselci bir yaklaşım kullandığı romanlarda kenti eserin ilerleyişinde önemli payı olan bir karakter olarak işlemesi, Türk edebiyatı için farklı bir yaklaşımdır; böylelikle mekân artık başka bir boyutta ve işlevde kullanılacaktır.

Bu çalışmada Gürsel'in yirmi beş yılda yazmış olduğu *Boğazkesen* (1995), *Resimli Dünya* (2000), *Allah'ın Kızları* (2008), *Şeytan, Melek ve Komünist* (2011), *Yüzbaşının Oğlu* (2014) ile *Aşk ve İsyan* (2020) adlı altı romanında kent kavramını bir karakter haline getirmesi, onu anlatının bir ögesi olarak kullanması diğer temalarla ilişkilendirilerek alt başlıklar halinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nedim Gürsel, roman, kent, mekân, karakter.

CITY THEME IN NEDİM GÜRSEL'S NOVELS

Abstract

Nedim Gürsel is one of our writers who places space at the center of his works as well as in his own life. The writer left his native city with his family and settled in another provincial city; his years spent as a boarder at Galatasaray High School introduced him to the big city. Thus, the journey from one city to other cities begins at a young age. All the cities included in his life have a significant share in the formation of his literary life. Gürsel, who has left half a hundred years behind since the year he published his first story; gezi yazılı is a writer whose identity as a storyteller and novelist is at the forefront, although he continues to give works in genres such as essays, autobiographies, and reviews. Not content with depicting the cities he has chosen as a place for his novels, the author makes them an important part of the novel. The artistic structure of the city, the change in history, the elements it contains, the traces it bears from social and political events and the modernization efforts made in order to keep up with the economic change are often encountered. Another important theme of Kentin Gürsel is his narrative intertwined with women, which allows us to see him as a character on a fictional plane. Kent, which is one of the main themes in all his works, has ceased to be a backdrop in his works, and sometimes he has even taken on the role of the main hero or character. A prolific writer, Gürsel combined the concept of the city with his impressions of the fields of history, geography, art and

* Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mustafabal01@gmail.com, Adana/Türkiye
ORCID: 0000-0003-4130-1507

politics in all six of his novels and processed them in a fictional field including autobiographical elements. Some of the novels go back and forth between the fictional one and the real one with the deconstruction and presentation of the character, and some of them can be interpreted from an orientalist point of view. Especially in novels where he uses postmodern techniques and uses a new historicist approach, his city acts as a character that has an important role in the progress of the work, other than being a space and beyond, is a different approach for Turkish literature; thus, space will now be used in another dimension and function.

In this study, Gürsel's six novels written in twenty-five years, "Boğazkesen" (1995), "Illustrated World" (2000), "Daughters of Allah" (2008), "Satan, Angel and Communist" (2011), "Captain's Son" (2014) and "Love and Rebellion" (2020), which have made the concept of the city a character and using it as an element of the narrative in his six novels, will be examined in subheadings by linking them with other themes.

Keywords: Nedim Gürsel, city, novel, place, character.

Giriş

Nedim Gürsel, mekânı eserlerinin merkezine alan yazarlarımızdandır. Doğduğu kentten ailesiyle birlikte ayrılan yazar, bir başka taşra kentine yerleşmiş, Galatasaray Lisesinde yatılı olarak geçirdiği yıllar onu büyük bir kentle tanıştırmıştır. Böylelikle kentler arası yolculuklar başlamış olur. Yaşadığı bütün kentler, onun edebî yaşamının oluşumunda önemli paya sahiptirler. Yolculukları kentten kente, ülkeden ülkeye hatta *Atlas* dergisi için yaptığı gezilerle kıtalar arası bir hal almıştır. *Seyir Defteri*, *Balkanlar'a Dönüş*, *Pasifik Kıyısında* ve *Gemiler de Gitti* kitapları bu gezi yazılarından oluşmaktadır. Deneme ve gezi yazılarından oluşan kitaplarda gezdiği yerlerin sokaklarını, parklarını, binalarını betimlemekle yetinmemiş; onların tarihsel ve sanatsal özellikleri üzerinde de durmuştur. Yaşamındaki bu hareketlilik özellikle içerik bağlamında bir çıkış noktası oluşturarak edebiyat anlayışına da yansımıştır. Kentler arasında sürekli seyahat eden yazar, kendisini herhangi bir yere ait hissedememekte, sonu gelmeyen bir arayış içinde yaşamaktadır.

Gültekin Emre'nin yazarın öyküleri için bahsettiği durum onun romanları için de geçerlidir. Nedim Gürsel'in öyküleri durağan değil, hareketli ve çeşitli mekânlarda geçer. En durgun öyküsünde bile bir devinim vardır, en azından iç seslerde ve düşlerde, anlarda gezinir. Ayrıca dış mekânlarda da betimlemelere ve ayrıntılara yer verir. Onun öykülerinde abartıya yer yoktur; gözlem ve betimlemeler yapıtlarının bel kemiğini oluşturur. Gidip geldiği yerlerde de geçer öyküler... Gittiği yerin sosyal ve siyasal sorunlarına da okuru boğmadan yer verir. Bir yandan tarihle, kültürle yoğrulurken bir yandan da aşkla doğayla, anılarla sarıp sarmalar öykülerini ve kendini (Emre, 2006: 109).

Aşk ilişkileri yazarın göçebe hayatının başka bir yüzünü ortaya koyar. Bu durum sözlüklerde nadir rastlanan "aimance"¹ kavramıyla açıklanabilir. Gürsel'in on bir yaşında yetim kalması ve bir yıl sonra ortaöğretim için annesinden ayrılıp büyük kente gitmesi, onda baba sevgisinin yoksunluğunu, yalnızlığını gidermek için sürekli sevme/sevilme duygularını canlı tutar ve gittiği her kentte sevilme ihtiyacını karşılayan geçici aşklar yaşamasını körükler. Bu dönemde yazılan öykülerin çoğunda olaylar Seine nehrinin sol kıyısında kalan mahallelerde geçer. Sorbonne Meydanı, Suez Oteli, Beauvoir Oteli, Figuier Sokağı gibi... Bu yer seçimleri rastlantısal değildir. Yazarın anne ve babasının uzun yıllar önce geçtikleri, yaşadıkları mekânlardır. İşte yazar, onların izlerini sürmek adına kendini bu dünyaya kapatır. Sürgün, göçebelik, ayrılış, yalnızlık, İstanbul, baba, anne özlemlerinin yanı sıra tensel ve duygusal aşklar öykü ve anlatılarının izlekleridir (Yılancıoğlu, 2016: 24-27).

Gürsel'in kendisi gibi uzun yıllardır yurt dışında yaşayan ve benzer hassasiyetlere sahip diğer bir yazar Demir Özlü, onun kent teması ile ilgili bir kavram dahi üretmiştir. Kent ve sokak betimlemelerini betimleme olmanın dışına çıkaran, kimi zaman metafor düzeyine yükselten metinlere herhangi bir felsefi söylemi olmasa da *kent gizemciliği* (aktaran Emre, 2006: 106) adını verir.

Kentin Karakteri

Nedim Gürsel, eserlerinde kentler ile kahramanları buluşturmuş, onları birbirinden ayrılamayan iki parça olarak düşünmüştür. Kent üzerine odaklanan kimi romanlarda ayrıca bir kahramana ihtiyaç duyulmamış, bir kahramanı olan ya da anlatıcının kendisinin var olduğu bir romanda ise kent ile bir bağ kurma yoluna girilerek özdeşleşme sağlanmıştır. Öncelikle İstanbul ve Paris bu anlatının merkezindeyken daha sonra Venedik ve Berlin bu karakterlere eklenir, Gürsel tarafından eserlerinin ithaf edildiği kişilikler haline gelir. Anlatıcı yazar, *Boğazkesen*'de İstanbul'u başıboş bir şekilde dolaşarak dertlerini unutmaya çalışmaktadır. Bu gezintilerde İstanbul'un eski evlerini, Bizans sarnıçlarını, ahşap yapılarını, saraylarını, otellerini keşfetmiş; İstanbul'un tarihi üzerine hayaller kurmuştur. Gürsel, *Resimli Dünya*'yı iki kente ithaf etmiş, İstanbul ile Venedik'in onda uyandırdığı hisleri kendi ağzından aktarmıştır.

“İstanbul’a: yazmaya orada başladığım için

Venedik’e: orada öleyazdığım için” (Gürsel, 2004b: 7)

Resimli Dünya romanında Venedik ile İstanbul; romanın birer kahramanı konumuna getirilmiş, romanın insan kimliğindeki karakterleriyle birlikte ele alınmış, birbirleriyle sıkı ilişkiler içinde romanın akıcılığı sağlanmıştır. Dört bölümden oluşan *Şeytan, Melek ve Komünist* romanının bölümlerinden birinin adı Berlin’dir. Bu romanda da benzer bir durumla karşılaşırız. Anlatıcının önceki Berlin gezisi, sevgilisi İpek ve Nazım Hikmet biyografi çalışması bu bölümün konusunu oluşturur. O kentte bulunmasa dahi *Paris’te Parolignac Markizi’nin Saint Honore sokağındaki evini* (Gürsel, 2020: 23), Paris’te tanıştığı çapkın Venediklinin öğütlerini (Gürsel, 2020: 27) anımsar. Yazarın böyle bir gizem yaratma isteğinin yanı sıra özgün bir kent kavramı ve kente bakış oluşturma çabası da hissedilir. Gürsel yaratmaya çalıştığı kent kavramı hakkında şunları söylemektedir:

“Kentleri betimleyerek, bir şiirsel atmosfer yaratmaya çalıştım. Kent bir izlek benim yazdıklarımda. “Boğazkesen”de asıl kahraman İstanbul, “Resimli Dünya”da asıl kahraman ise Venedik’tir. Kentleri cansız varlıklar gibi betimlemedim. Örneğin, Alain-Robbe-Grillet’in yaptığı gibi objektif biçimde betimlemedim. Kentlerin bende kalan, kendi öznelliğime yansıyan yönlerinden yola çıkarak kurdum öykülerimi ve romanlarımı. Dolayısıyla bu kentler coğrafyaları ve tarihleriyle benim öznelliğimin bir parçası oldular. Calvino’nun ünlü kitabındaki gibi hayali, görülmemiş kentler değildiler. Görülmüş ve yaşanmış kentlerdir.” (Gürsel, 2006: 46).

Gerçekte var olanın yazarın benliğinde yeniden konumlandırıldığı kentler, Italo Calvino’da olduğu gibi kadınlarla ilişki içindedir. Calvino’nun *Görünmez Kentler*² kitabında geçen elli beş kadın ismi verilmiş kent, Gürsel’de birbirleriyle ilişkileri hiç kesilmeyen, kadın adlarından farklı isimlendirilmiş kentler konumundadır. *Resimli Dünya* romanında kent için özel bir terim kullanıldığını da görebiliriz. Anlatılan bir olayda sevgilinin kenti olarak yer alan Roma için “*ebedi kent*” (Gürsel, 2004a: 40) kavramı kullanılır. Bu kavram, yalnızca sevgilinin doğduğu yeri anlatmakla kalmamış, aynı zamanda kahramanın sevgisiyle sonsuza dek yaşamak isteyeceği kent anlamını da içermektedir. Kadın- kent özdeşleşmesi bir imge halinde belirginleştirilmiştir.

Kent ve kadın, Nedim Gürsel’in vazgeçemediği, kendi deyimiyle *kentten kente, kadından kadına* savrulduğu iki ana temadır. Özellikle *Boğazkesen* romanında karşımıza çıkan bu durum için Hale Seval şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Bizi öykülerinde, romanlarında, gezi yazılarında kentlerin içine sinen kadınlarıyla tanıştırır. Bu kadınları kentin herhangi bir simgesinden ayırmak olanaksızlaşır kimi zaman... Onun yazılarını okuduktan sonra bir kenti sevmek, bir sevgiliyi sevmekten daha kolaydır. Sevgililer gider ama kentler sizi terk etmez.” (2006: 14).

Hale Seval, Gürsel’in kent ve kadınlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirir, kadınlarla kentlerin birbiriyle nasıl özdeşleştirildiğini anlatır. Seval’in İstanbul’u uzak sevgili, Paris’i eş, Venedik’i de biten aşklarla özdeşleştirmesine Gürsel de katılmaktadır. C. Juliet (2004: 5-6) de Gürsel’in kent kadın ilişkisi konusunda “Yazar bir kadınla konuşuyor gibi konuşuyor kentle, ona sen diye hitap ediyor, uzaklığından yakınıp sevdasından kahroluyor.” ifadesini kullanır. Dominique Durand’ın (1996: 12) *Boğazkesen* romanında Nicolo’nun ölümünü kent- kadın saldırısına bağlaması da oldukça ilginçtir.

Gerçek “Barışçı bir kişiliğe sahip olan Nicolo için savaş, bir zaman gelecek kaybettiği erkekliğini yeniden kazanmanın bir aracı olacak, Osmanlılarla birlikte İstanbul’a girmek onun için büyük bir tutkuya dönüşecektir; çünkü artık İstanbul, onun için kadın bedenine sahip olmakla

eşdeğerdir.” (1998: 55), derken Büyükarman da “Romanın (*Boğazkesen*) tamamına hâkim olan duygu, kadın imgesiyle birleşmiş ve İstanbul’la simgeleşmiştir. Romanın tüm figürleri için ruh sağlıklarına kavuşma, tutkularından arınmalarıyla gerçekleşecektir. Kaptan Rizzo, Sultan Fatih, Seyir Kâtibi Nicolo İstanbul’u kadın olarak algılarlar ve sahip olmak isterler.” (Büyükarman, 2001: 152) diyerek kent-kadın özdeşliğini vurgulamaktadır. Romanda ayrıca kentin kuruluşuna dair efsanelerden ikisine yer verilmiş, ilk efsanede kentin temelinde sevilen kadının kanı olduğu, diğesinde ise kentin kadın bir hükümdarın elinden alındığı anlatılır.

Gürsel, *Resimli Dünya* romanında Venedik kentini kadın imgesiyle birlikte düşünmüş, kenti kadının fiziksel ve psikolojik özellikleri ile birlikte ele almıştır. Kent bütün güzelliğini gözler önüne seren bir sevgili; korumacı ve güven verici yanıyla da bir anne olarak karşımıza çıkar. Romanda kent ve kadın çeşitli benzetmeler aracılığıyla birbirinden kopamaz hale gelmiştir. Benzetmelerle yapılan çağrışımlar zaman içinde geriye dönüşlerle eski kentler ve kadınlar, bu benzetmelerde sıkça başvurulan imgelerden biri olan kadınların kimliğinin belirsizliği ile örtüşen *gece* sözcüğü üzerinde yoğunlaşır.

Gürsel’in eserlerinde önemli bir yer tutan cinsellik, kentin bir imge olarak kullanıldığı yerlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. *Resimli Dünya*’da kent ve cinsellik birbiriyle ilişkili bir biçimde verilmiştir. Hatta cinselliğin anlatımında kentin pek çok ögesiyle bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. “Toprağın uğultusunu duyardı içine girdiği genç kadının üzerinde devinirken. Devindikçe eski kentin kat kat derinliklerine iniyormuş gibi bir duyguya kapılıp ölümsüzlüğe Roma’nın gizini çözerek ulaşacağını sanırdı” (Gürsel, 2004a: 41).

Fatih’in Romanı alt başlığını taşıyan *Boğazkesen* romanı da kentin önemli bir ögesi olan Rumeli Hisarı’nı işaret eder. Gürsel, kitabının adı ve oluşumuyla ilgili şunları söylemektedir:

“İlk romanım *Boğazkesen*’e bir alt başlık koymadan önce çok düşündüm. Fatih Sultan Mehmet’in Rumeli Hisarı’na verdiği bu ad, romanın içeriği yönünden yeterince anlam zenginliği taşıyordu. Hem Pontus’tan gelebilecek yardımı önlemek için Boğaz kesilmiş oluyor (askeri ve stratejik anlamda), hem de romanın sonunda bir cinayet işleniyordu. Üstelik 15. yüzyıl, şiddetin günlük yaşamda olağan bir kader gibi yaşandığı, Boğazkesenlerle kesilen boğazların birbirine karıştığı ve bu eylemlerin hesabının sorulmadığı bir dönemdi.” (Gürsel, 1997: 74).

Romanın farklı dillere yapılmış çevirilerinde de adının içerdiği çok anlamlılık dolayısıyla karışıklıklar çıkmıştır. Romana ad olan *Boğazkesen* sözcüğünün ilk anlamı, Sultan Mehmet’in Anadolu Hisarı Kalesi’nin tam karşısında Avrupa yakasında Boğaz’ı kesmek için yaptırdığı Rumeli Hisarı Kalesi’nin takma adı, ikinci anlamı ise Sultan Mehmet’in *boğaz kesen* sıfatını çağrıştıran anlamıdır.³

Gürsel’in kentten kente savruluşu deneme ve gezi yazılarının dışında romanlarında da karşımıza çıkar. Kâmil Uzman Venedik’te, İstanbul’u özler ve hatırlar. Bu hatırlamalar sınırlı da olsa İstanbul peyzajının romana girmesini sağlar. Romanda bilinç akışı tekniği kullanılarak Campo San Stefano’da Niccolo Tommaseo’nun heykeli ile Bebek Parkı’ndaki Fuzuli heykeli arasında bir çağrışım oluşturulur. İstanbul’a 1970 yılında Boğaz köprüsü yapılırken çıkan öğrenci olayları, bu olaylarda yer alan Kâmil Uzman tarafından verilirken; Ayasofya’nın yapımına dair anekdotlar, Gentile Bellini’nin İstanbul’da tanıdığı kör bir dilenci aracılığıyla aktarılır. Kâmil Uzman, Bellini’nin İstanbul yolculuğunun detaylarını merak edip Venedik kütüphanelerinde araştırma yaparken amacı, on sekiz ay boyunca ressamın İstanbul’daki yaşamına dair belgeler bulmaktır (Özcan, 2015: 770). Nedim Gürsel, bir söyleşide Venedik ve İstanbul’u yazma nedenini şöyle açıklar:

“Aslında Venedik’i anlatmak kolay değil. Dünyada bir benzeri daha olmadığı için değil, her köşesinde bir başka tarihi barındırdığı için de değil; Musset ve George Sand’dan Thomas

Mann'a, Hemingway'den Byron'a, Henry James'ten Brodski'ye, Calvino'dan Carpentier'ye, Puşkin'den Proust'a dünya edebiyatının belli başlı yazarlarının bu kenti yazmış olmalarından... Ben İstanbullu bir sanat tarihi profesörünün gözüyle bakmaya çalıştım bu eşsiz kente. Kâmil Uzman Bebek'te oturduğu ve karşı kıyıda bir balıkçı meyhanesinde demlendiği için Kandilli'nin 'kendi hüsnüne hayran' yalılarına aşına. Dolayısıyla büyük kanalın saraylarını da seviyor. Ve bir tiyatro dekoruna bakar gibi seyrediyor onları." (Alemdar, 2000: 5).

Halil Gökhan'ın "Venedik'teyken İstanbul'a belleğin şaşırtıcı bir hamlesiyle 'kayabiliyor'... Resimli Dünya henüz girişinde bir imge olarak Kâmil Uzman'a eşlik eden Venedik'e sürüklüyor ve sahici bir şehir roman kavramı bağlantısıyla alt üst ediyor okuru... İstanbul ise çocukluk, ilk gençlik ve yetişkinlik dönemlerinin, okul ve bekârlık manzaralarının yanı sıra doğa manzaralarıyla var" (2000: 5) görüşü de bunu destekler niteliktedir.

Bireyleşen/ Bireyleştiren Kent

Kentin gelişimi bir parçası olduğu devlet yapısının içindeki konumuna bağlı olarak değişim gösterir. Özellikle gelişen düzene ayak uydurma adına modernleşme çabaları o kentin kendini dönüştürmesine yol açar. Bunun en önemli koşullarından biri de ekonomik yapıdır. Gürsel'in romanlarında pek karşılaşmadığımız bu yapıya ilişkin olarak *Allah'ın Kızları* romanında "Mekke'den Şam'a, kimi zaman da güneye, bahtiyar Arabistan'a gidip gelen kervanlar" (Gürsel, 2016: 133) çözümlü canlandıran kente can veren ticarî işlerde görünür.

Romanlarında bir kent ve kentli insan arayışına giren Nedim Gürsel'in bu arayışında ana dilinden, ana yurdundan uzakta olması önemli bir etkidir. Uzaklık hissi, yalnızlık ve yabancılaşmayı da beraberinde getirir. *Boğazkesen*'de toplumsal kimliğinden çok bireysel kimliği ön planda olan, öncelikle bir kaçış daha sonra arayış içine giren insan karşımıza çıkmaktadır. Sultan Mehmet'in iç oğlan olarak yanına aldığı ve sonradan adını Selim olarak değiştiren Nicolo, İstanbul'un işgali sırasında kısa süreli bir boşluk hissine kapılır. Bir arayış içine giren Nicolo, kendisini bekleyen annesini ve Venedik'i özlemektedir. Yaşadıklarından dolayı yorulan ve geçmişine özlem duyan Nicolo'nun bu huzur ve güven arayışı, kadın ve kent üzerine odaklanmıştır. Kente duyulan hayranlık boyut değiştirerek aşk biçiminde karşımıza çıkar. *Boğazkesen*'de Bizans imparatoru Konstantinos, kente büyük bir tutkuyla bağlıdır ve bu nedenle hiç evlenmemiştir. Tek aşkı İstanbul'u elinden almaya çalışan Sultan Mehmet'e direnmeye çalışsa da bu durum onun yaşamını sona erdirecek boyuta ulaşır. Romanın Nicolo'nun ağzından anlatılan bölümü, her iki hükümdarın da kent ile ilgili hislerini açıkça ortaya koyar. Anlatıcı Nicolo'nun "Mehmed'in kölesi tüysüz bir devşirme" (Gürsel, 2003: 170) olduğu unutulmamalıdır.

İstanbul, Bizanslılar için hükümdarlarının adını taşıyan bin yıllık başkent, Sultan Mehmet içinse tahta çıkmadan önce fethedilmek üzere göz koyduğu bir kenttir. Ondaki fethetme arzusunu, Konstantinos'la kıyasladığımızda aşk ile açıklamak pek mümkün değildir. Konstantinos'un aşkı kendi ölümüne kadar sürmüştür; ancak Sultan Mehmet'in sevgisi kentin fethedilmesiyle beraber unutulmuş, yeni kentler fethetmeye evrilmiştir. Kişiliğini babasıyla kıyaslayarak üstün görme ve Kur'an-ı Kerim'in de öngördüğü yüceliği yaşama düşüncesi Türklerin dünya hâkimiyeti görüşü ile de desteklenerek yepyeni bir boyut kazanmıştır. Didem Ardalı Büyükarman, Sultan Mehmet'in İstanbul tutkusunu, Freud'un Oidipus kompleksinden yola çıkarak şöyle açıklar:

"Psikanaliz kuramına göre çocukluk gelişiminde kızların babalarına, erkek çocukların annelerine cinsel ağırlıklı aşırı ilgi ve sahiplenme isteği duyması ve bu nedenle de kızların anneyi erkeklerin babayı rakip olarak görmesi... Erişkinleri bilinçli zihinsel etkinliklerini belirleyen ahlaksal etken olarak üstbenlik, Oidipus kompleksini yaşayıp sona erdirmeye süreci içinde ortaya çıkar." (2000: 5).

Kent ve kadını tek bir imge olarak ele alan Büyükarman, Sultan Mehmet'in babasını ve Çandarlı'yı onun karşındaki en büyük engeller olarak görmüştür.

Üstkurmacanın çerçeve anlatıdaki yazarı Fatih Haznedar ile merkez anlatıdaki kahramanı Sultan Fatih'ten biri gerçek yaşamda diğeri kurmacada olmak üzere *kente sahip olmak isteyen* (Robin, 1996: 3) iki kahramandır. Gürsel, her iki anlatıyı da kurmacanın odak noktası haline getirir, her iki Fatih de kurmaca dünyanın kahramanlarıdır. Bertrand Leclair, *Boğazkesen* romanını *bir kent için yazılmış bir aşk şarkısı* (1996: 58), Naim Kattan ise *bir kentin destanı* (1996: 5) olarak yorumlamaktadır.

Gürsel'in *Boğazkesen*'de kentin dinî yanını vurgulamış, Hz. Muhammed'in üzerinde önemle durduğu bir kent olarak vermiş, hadislerinden örnekler aktarmıştır: “Hiç duydunuz mu, bir kent ki bir yanı kara iki yanı deniz ola!” (Gürsel, 2003, 73) Kuran-ı Kerim'in Sebe Suresi'nin on beşinci ayeti ile Fecir Suresi'nin sekizinci ayeti de İstanbul'un fethi için Sultan Mehmet'e yol göstericidir. “Rabbimizin verdiği rızktan yiyin ve O'na şükredin. İşte hoş bir kent ve bağışlayan bir Rab!” (Gürsel, 2003: 73).

Romanda dünyanın merkezi olarak görülen Kudüs'ten sonra Konstantiniye'yi de ele geçirerek dünyanın ortasına taht kuran ve dünya imparatoru sıfatını ele geçirdiğini düşünen Sultan Mehmet vardır karşımızda. Medine ele geçirilince halkın Hz. Muhammed'i karşılaması ile Sultan Mehmet'in İstanbul'da karşılanması birbiri ile ilişkilendirilmiştir. Her iki fetih de bir kentin ele geçirilmesi ile sonuçlanmıştır. Sultan Mehmet Kudüs'ten sonra İstanbul'u ele geçirerek diğer bir kutsal kente de sahip olmuştur. Bütün bu anlatılanlarda kente duyulan hayranlıktan çok dinî duygulara seslenip fethetmeyi bir görev sayması ağır basmaktadır.

Allah'ın Kızları romanında İslâmiyet'in doğduğu Mekke ve Medine kentleri ulaşılmak istenen, hayal edilen dini merkezlerdir. Anlatıcı dede, seferberlik sırasında o bölgede olmasına rağmen *Hac görevini yerine getirememiştir*. Peygamber kenti Medine ve “Güvenli Mekke” ifadeleri ile bu kentlerin insanı din ile bütünleştirdiği, yaratıcı ile buluşturduğu, özüne döndürdüğü, *onu zor zamanında bağrına basan* bir sığınak noktası oldukları vurgulanmaktadır. “Ne Samanyolu ne Büyükayı ne de Küçükayı seçilmiyordu Mekke'nin nuru altında. Kim bilir nerede, hangi denizin, hangi yolun, yolların bittiği yerdeydi. Kim bilir hangi dağın ardındaydı” (Gürsel, 2016: 252).

Resimli Dünya'da Kâmil Uzman, ressamlığının önemli bir kaynağı olan hayranlık duyduğu kentteki uyum ve dengenin kendi yaşamında da gerçekleşmesini dilemektedir. Resmetmekten en çok zevk aldığı “dağlık bir yörede hiç beklenmedik bir anda karşına çıkan eski kentler, surlar, kale ve mazgallar”dır. Bir saray ressamı olarak bilinen Gentile Bellini, Venedik'e döndüğünde kentin günlük yaşamını, sokaklarını, evlerini, kanallarını ve köprülerini de resmetmeye karar verir. Kente duyulan hayranlık, diğer kentlerle kıyaslanarak özellikle İstanbul'u anımsatan haliyle yer almaktadır. “Her gün yeni bir denizde yol almak, bir başka limana demirlemek, hep değişik, çekici, kendini ele vermeyen kadınlarla beraber olmak. Oysa o, ellisini beklemedi demir almak için, kentlerin en tehlikelisine, en gizemlisine, belki de en işvelisine ulaşabilmek için.” (Gürsel, 2004a: 179).

Boğazkesen romanındaki kurmacanın merkezinde yer alan karakter Sultan Mehmet büyük bir keşfetme arzusu ile kente girmeye çalışmıştır. *Resimli Dünya*'da Kâmil Uzman'ın fethetme amacı olmadan Venedik'e gitme nedeni ise Fatih Sultan Mehmet'in resmini yapan Gentile Bellini hakkında bilgi toplamaktır. Gürsel'in romanlarında kent, roman karakterlerinin olumsuz hisler beslediği bir halde de karşımıza çıkar. *Boğazkesen*'de Nicolo, Sultan Mehmet'in iç oğlanı olarak getirildiği kente karşı bir nefret beslemekte, içinde bulunduğu durumu kente bağlamakta yansıtma yoluyla suçluluk duygusunu hafifletmeye çalışmaktadır. Kentin Türkler tarafından fethedilmesiyle beraber ondan intikamını alacağını düşünmektedir. Nicolo'nun bu kaçma isteği ölümü ile son

bulacaktır. *Resimli Dünya*'da, Kâmil Uzman'ın hayranlık duyduğu, sanatın merkezine yerleştirdiği Venedik son gördüğü kent olacaktır. Romanda Fikret Mualla da sağlığının ve yaratıcılığının kaybolduğunu düşünerek uzun yıllar yaşadığı Paris'ten nefret edip bir köye yerleşir. "Çok şükür Paris denilen o iğrenç şehri, dört hafta oluyor, temelli olarak terk ettim. Yedi yüz kişilik sevimli ahalisi olan, Reillanne adında, beş yüz elli metre yükseklikte dağlar arasında, küçük, şirin bir köydeyim şimdi" (Gürsel, 2004a: 126).

Boğazkesen'de anlatıcı yazar tarafından İstanbul'un kuruluşu ile ilgili mitolojik özellikler taşıyan efsaneler anlatılır. Kentin kuruluşu ile ilgili olarak İstanbul'un temelindeki kanın Şemsiye'nin kanı olduğu ve bunun da iklimin yumuşamasını sağladığı, Süleyman Peygamberin Şemsiye için İstanbul'u kurduğu örnek verilir. Bir başka efsanede İstanbul kentinin asıl kurucusu olarak Yanko gösterilir. Yanko, Süleyman'dan sonra gelen en güçlü, en bilgili ve en akıllı hükümdardır. Yanko, gördüğü rüya üzerine Karadeniz ile Akdeniz'in birleştiği yerde dev taşlarla bir kent oluşturur. Yanko'nun yaptıklarının kendi isteğinin dışında gerçekleştiğini düşünen Tanrı, kenti yedi kez yıkar. İstanbul ise her yıkılışında Anka gibi yeniden küllerinden doğar. Ölümü de yaşamı da içinde barındıran kent imgesi burada karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer efsaneye göre ise, adı Makdon olarak geçen İstanbul, İskender'in Kraliçe Kaydafa'yı yenmesi ile kurulur. Romanda kentin bu kuruluş efsaneleri dışında yok oluşu hakkında da bilgiler de yer alır. Eski belgeler, söylenceler ve kıyamet gününü anlatan kutsal kitaplarda yer alan bu bilgiler hakkında örnekler verilmez, kısa cümleler ile geçiş yapılır. "Kaldı ki sudan doğan kentin ateştir sonu. Bilinen bir gerçektir, ama yine de anımsatalım: Su insanı boğar ateş yakar. Ve her geçen günün bir dert olduğunu insan ancak İstanbul'da yaşarken anlar." (Gürsel, 2003: 80).

Didem Ardalı Büyükarman (2000: 5), İstanbul efsanelerini, *İskendername*, *Mesnevi*, *Tevarih-i Ali Osman*, *Dürr-ü Mekkun*'dan yapılan alıntılarını kaybolan ortak bilinçdışının aranması olarak yorumlar:

Resimli Dünya'da da kent ile ilgili bir efsaneye yer verilmiştir. Gentile Bellini, Fatih'in resmini yapmak için geldiği İstanbul'da At Meydanı'ndaki burmalı direk hakkında dilenciden bir efsane dinlemiştir. Efsaneye göre yılanlar, Fatih'in öldürdüğü yilandan öç almak için kenti istila etmiştir. Anlatılan bu efsanenin romandaki kentin oluşumu ile değil, fetih sonrası ile ilişkisi vardır.

Kente Dair Ögeler

Nedim Gürsel için kenti yaşanılabilir kılan özelliklerin başında kent ögeleri gelir. Kent ögeleri, kente yepyeni bir can katan hareketi ve verimliliği sağlayan vazgeçilmez ögelerdir. Bu ögeler kentin sokakları, caddeleri, parkları ile sınırlı kalmaz; sinemaları, tiyatroları, kahveleri, kanalları, eski ve yeni görünümüyle mimari yapıları, ulaşım araçları, eğlence merkezleri, tarihî dokusu ile bir bütün oluşturur. Gürsel, romanlarında bir kent düşkünü olan anlatıcı ve kahramanlarına kent ögelerini birer arama noktası olarak sunar, kahramanlar kenti gezer ve tanıtırken kent ögelerinden sık sık yararlanır.

Ekonomik olarak gelişmiş kentlerde sağlık, kültür ve sanat faaliyetleri öne çıkar. Jeopolitik konum içerisinde İstanbul Boğazı'nın ticaret ve kültür alışverişinde önemi büyüktür. Bu konjonktürden bakıldığı zaman kentin kültürel mozaiğinin oluşumunda jeopolitik konum ve sosyo-ekonomik/politik olaylar etkilidir. İstanbul'un keşif efsanesine göre de kent, konumu ve doğal güzelliği görenleri hayran bırakmıştır (Tutkunkardeş, 2019: 15).

"Boğazkesen" romanına aktarılan bir başka kent ögesi de Rumeli Hisarı'nın üç kulesidir. Çandarlı Halil'in diğer iki kulenin büyüklüğünü kıskanması, iç anlatıdaki yazar Fatih Haznedar tarafından romanına yerleştirilir. Çandarlı'nın narsistliğinin sonucu ortaya çıkan kıskançlık, kitabın her iki anlatım düzleminde de kent ögesi olarak düşünebileceğimiz kuleler üzerinden verilmiştir.

Resimli Dünya romanında Venedik denince akla ilk gelen gondol ve gondolcular üzerinde de önemle durulmuş, gondolcunun hareketleri hakkında ayrıntılı gözlemlerde bulunulmuştur. Kâmil Uzman'ın Fatih Sultan Mehmet'in resmini yapan Gentile Bellini hakkında araştırma yapmak için Marciana Kütüphanesi'ne gitmesi Lucia ile tanışması için de bir vesile olacaktır. Venedik, coğrafi yapısının getirdiği olanaklarla da *Resimli Dünya*'da kendisini gösterir. "Önem alınmazsa bir sualtı müzesine dönüşecek kentimiz." (Gürsel, 2004a: 28) diyerek *aqua alta*⁴'nın ne olduğunu anlatan Uzman, Venedik'in kendine özgü yapısı hakkında bilgi vermektedir. Hem coğrafi hem de tarihî bir vurgu taşıyan kent; sokaklarıyla, evlerinin mimari yapısıyla insanın içini ürperten bir hayalet olarak da sunulur. Mimari özellikleri ayrıntıyla aktarılan yapılar, benzetme yoluyla kişileştirilen kent ögeleridir.

Fatma Sultan'ın düğünü, Candide ile Sultan III. Ahmet'in karşılaştığı Venedik karnavali, Etmeydanı'ndan Atmeydanı'na sıçrayan Patrona Halil isyanı *Aşk ve İsyân* romanında karşımıza çıkan kente dair önemli bilgiler içerir.

Nedim Gürsel'in romanları, kendi yaşamından büyük izler barındırır. Özellikle *Boğazkesen* ile *Yüzbaşının Oğlu*, anlatıcılarının mekân olarak İstanbul'u esas alması ile yazarın ilk gençlik yıllarına paralel bir çizgide akar. *Boğazkesen* romanındaki Çiçek Pasajı, anlatıcı yazar için olduğu kadar Nedim Gürsel için de önemli bir yere sahiptir. Delikanlılık çağlarında sıkça gidip vakit geçirdiği mekâna romanda da yer vermesi, yazar için bu yerin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. *Yüzbaşının Oğlu* romanında anlatıcının okuduğu okul Beyoğlu'nda olmasına rağmen kahraman kendini okulun içinde hapsedilmiş hissederek. Tüm anlatıların ışığında roman, yazarın benliğinden parçaların en yoğun hissedildiği eserlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür (Bayer, 2019: 53).

Yüzbaşının Oğlu romanında yazarın çocukluk ve gençlik dönemlerinin geçtiği Beyoğlu betimlemelerine ağırlıklı olarak yer verilir. İktidar mücadeleleri ile rant kavgalarının bir anlamda adresi şeklinde gösterilen şehrin giderek kötüleşen yüzü verilir. Buna karşın yazarın İstanbul'a beslediği aşkı fırsat bulunan her satırda zikredilir: (Özkan, 2017: 38) "Gittiğim her ülke, sokaklarında gezindiğim, kahvelerinde sabahladığım her kent kalıcı izler bıraktı belleğimde. Hayatıma giren kadınları kolayca unuttum da yabancı bir kadın gövdesini keşfeder gibi arşınladığım kentleri unutmadım. Yine de İstanbul'a değişmem hiçbirini" (Gürsel, 2014: 59).

Yüzbaşının Oğlu'nda anlatıcı, Galatasaray Lisesi'nde okumak için İstanbul'a geldiğinde Vatan Caddesi'nin inşasında istimlak işlemlerinin yapıldığı ve Yenikapı'daki akrabalarının bu sebeple Adnan Menderes'e karşı kızgın olduğu anlatılır. Yazar, romanında genel olarak Galatasaray Lisesi'nde okuduğu dönemlerde yaşadıklarını, etüt ahilerini, büyük sınıfları, öğretmenlerin öğrencilere karşı takındığı davranış tarzlarını, arkadaşlık ilişkilerini, yatakhane ve yemekhane muhabbetlerini ve aileden ayrılma durumunu uzun uzadıya anlatır. İlerleyen bölümlerde yazarın imkânsız aşkına tanık olunur ve bu aşkı unutmak için Paris'e gittiği aktarılır: (Özkan, 2017: 38)

"Az önce gurbet nedir bilirim dedim, çünkü Paris'e demir attım liseyi bitirince. Bir seçim değil, zorunluluktaki. Hayatımın tek kadını, o yasak ve imkânsız aşkı unutmamın da başka yolu yoktu. Beni aşk sürükledi gurbet ellere, merak değil. Siyaset hiç değil. Ve Paris, beni adam etti demeyeceğim ama -çünkü ne adam olabildim şu hayatta ne de bir baltaya sap- dünyaya açtı. Çok savaşlar, acılar, insanlar, ülkeler gördüm, evet. Ve benim gördüklerimi sıcak yuvalarında koltuklarına yan gelip uzanmış, haber kanallarını izleyenler de gördü" (Gürsel, 2014: 76-77).

Nedim Gürsel, romanlarında kentteki gündelik yaşamı da konuya dâhil etmiştir. *Boğazkesen* romanında kent ve taşra insanı İstanbul'un fethi için din uğruna bir araya gelmiştir. *Allah'ın Kızları* romanında Mekkeli, Medineli, Taifli kavimlere rastladığımız gibi *Resimli Dünya*'da da kentin belirli bölümlerinde günlük yaşamın izlerine rastlarız. Gündelik alışverişini yapan, kahvede çene çalan insanlar, kentin saraylarından uzak bakkal ve manavlar, sessiz ve sakin rihtımlar karşımıza çıkar.

Kenti kent yapan ögelerden biri de o kentin sanatla kurduğu ilişkidir. Kent ile edebiyatın buluşmasını gördüğümüz romanlarında Gürsel, bir gezgin konumundaki ben-anlatıcı rolünü üstlenmektedir. Gürsel, *Resimli Dünya*'da Venedik sokaklarının darlığını anlatmak için deyim arayışına girer. *İki insanın yan yana geçemeyeceği kadarı* beğenmez, *Balık avlayan kedi sokağı gibi* sözünü züppece bulur. Yağan yağmurla beraber *şemsiye açamayacak kadar dar* aradığı cümledir. Gürsel'in ve anlatıcı yazarların kentin kendisinden yola çıkarak bir üslup arayışı içine girdiği de görülmektedir. Venedik sokaklarını betimlemekte zorlanan Kâmil Uzman, sokakların darlığını anlatmak için pek çok deneme yapar. Sonunda *şemsiye açamayacak kadar dar* ifadesini beğenir. Bu durum bize yazarın kenti anlatmakta mimari üslup arayışlarının içinde bulunduğunu göstermektedir. Tarihî kahraman olarak romanda yer bulan ressam Bellini ailesi, resimlerindeki konularıyla da ele alınmışlardır. Fatih Sultan Mehmet'in resmini yapan Gentile Bellini, resimlerinde işleyeceği konu üzerinde çalışmakta, babası Jacapo Bellini ise konunun ardındaki mimari ile ilgilenmektedir. Tevrat, İncil ve mitolojik kahramanlar yarı gerçek, yarı hayali olarak bu kent mimarisinin en önemli parçalarıdır. Gentile Bellini, İstanbul'un etkisiyle Venedik'i sokakları, kanalları, evleri, köprüleri ile resmetmeye karar verir. Böylelikle kent mimarisi resminin içine yerleşecek, mimari hem romanın kurgusunda hem de resmin kurgusunda yerini alacaktır. Kâmil Uzman, kentte dolaşırken sanat tarihinde de bir yolculuğa çıkar. Wagner'in öldüğü, Byron'un Don Juan'ı yazmaya başladığı, Engizisyonda öldürülen Bruno'yu çağrıştıran yapılar dikkatini çeken ögelerdir. Kâmil Uzman'ın, kentte dolaşırken kulağına çalınan Vivaldi ezgisi, onu Meryem'in İsa'ya yaktığı ağda, bir başka yerde de Pasolini'nin bir filmine götürür. Venedik ile Mozart arasında da sıkı bir ilişki kurulmuş, Mozart'ın kentte oturduğu otel ve evler levhalar halinde tek tek verilmiştir. Benzer bir durum İngiliz ressam William Turner için de geçerlidir. İngiliz ressamın bazen siste kaybolan, bazen de daha net çizdiği Venedik peyzajları, Uzman'ın beğendiği tablolar arasındadır. Uzman, ressamın tablolarındaki Venedik peyzajını önce över, paragrafın sonunda ise bu düşüncesini değiştirir. Romanda Venedik'in dinî ve sivil mimarisi, kanalları, heykelleri ile turistlere görsel bir zenginlik sunar. Kâmil Uzman, her yerde karşısına çıkan kanatlı aslan heykellerinden istese de gözünü uzaklaştırılmaz. Romanda atıf yapılan heykellerden biri de "Carpaccio'nun ünlü tablosundaki gibi pençesinde bir İncil tutan" bu aslanlardır (Özcan, 2015: 768).

Gürsel, romanlarında tematik yönden ele almadığı din ögesini sanatsal bilgileri aktarırken kahramanların bakış açısından verir. Hristiyanlık özelliklerinin eserlerin anlatımında ağır basması da dikkat çekicidir. *Boğazkesen*'de Bizanslılar, kenti koruması için Tanrı'ya dua ederken *Resimli Dünya*'da Kâmil Uzman, müzedeki Meryem tablolarının arayışı içindedir. Dini motif olarak görülen Meryem tabloları, Kâmil Uzman'ın resme ilgisi yönüyle işlevsel bir biçimde kullanılmıştır.

Kentin Tarihi

Nedim Gürsel, romanlarında okuru kent ile buluştururken kentin resmî tarihinden yola çıkarak bugünkü konumu hakkında bilgiler verir. Anlatıcı- yazar ya da ben-anlatıcı şeklinde karşımıza çıkan Gürsel, kurmaca bir dünya yaratarak resmî söylemin dışına çıkmış, *Boğazkesen*'den *Aşk ve İsyân*'a kadar yeni tarihselci bir bakış açısı geliştirmiştir.

Yeni tarihselci bir roman olarak kabul edilen ve hakkında pek çok yazı yazılan *Boğazkesen* adlı roman, kent ile tarihin kurmaca dünyanın içinde yeni bir düzlemde buluşmasını sağlar. *Boğazkesen*'de Söğüt'te başlayan Osmanlı egemenliği, resmî söyleme de uyularak Bilecik ve Bursa'nın alınışı ile devam etmiş, Edirne ile Rumeli'ye ilerlemiştir. Romanda bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti, yerleştiği her bölgede kentleşme doğrultusunda önemli adımlar atmış, Rumeli'de köprüler, çarşılar, camiler yapılarak bu kentsel gelişim sağlanmıştır. Düşmana büyük bir şaşkınlık yaşatan Rumeli Hisarı, İstanbul'un fethinden sonra egemenliğin göstergesi olmuş; ancak yağmalanan kent, köprü, han, hamam ve suyollarıyla yeniden imar edilmeye çalışılmıştır. Anlatıcı

yazar tarafından tarihsel olanla kurmaca olanın kaynaştığı bir yapı oluşturulmuştur. Bir çağı kapatıp başka bir çağı başlatan bu fetih dış anlatıdaki Fatih Haznedar'ın yaşamında ve romanının gelişiminde de önemli bir paya sahiptir.

Allah'ın Kızları romanında anlatıcının “Mekke Mekke olalı böyle şey görmemiştir” (Gürsel, 2016: 273) ifadesi kentin kendi tarihi üzerine iddialı bir yaklaşımdır. Anlatılan olayın anlatıcının mübalağalı yaklaşımıyla kent üzerinden sunulması tarihsel gerçeklerin dışına çıktığını gösterir.

Gürsel, son romanı *Aşk ve İsyan*'ın ithafında Osmanlı elçisi Yirmisekiz Mehmet Çelebi'ye, Paris'e daha önce gittiği için teşekkür eder. Bu durum hem romanın tarihsel sürecine hem de Gürsel'in roman yazma edimine vurgu yapar. Türklerin Viyana'ya girişine dair ifadeler, Edirne Vakası ile III. Ahmet'in tahta çıkışı, 18. Yüzyılda yaşanan büyük İstanbul depremi, İstanbul'un fethinden sonra camiye dönüştürülmüş Ayasofya Kilisesi (Gürsel, 2020: 126-127) anlatıcının tarihsel olanı yakalama çabasıdır.

Nedim Gürsel'in eserlerinde sürekli kendini gösteren olgulardan biri de şehirlerin ikiye ayrılışıdır. Roman, öykü, gezi yazısı gibi farklı türlerdeki kitaplarında incelediği, bir şekilde de konuya dâhil ettiği bölünmüşlük, özellikle üç şehirde kendini gösterir: İstanbul, Lefkoşa ve Berlin (Bayer, 2019: 17). Onun kendi hayatında Paris ve İstanbul arasında ikili bir yaşam sürmesi romanlarındaki bölünmüşlük hissini yaratır.

Yazarın öykülerinden de izler taşıyan Berlin Duvarı yazarın üzerinde kafa yordduğu siyasal söylemleri de beraberinde getirir. *Şeytan, Melek ve Komünist* de dâhil olmak üzere konusunu Berlin Duvarı'ndan alan anlatılarında ortak konu; yalnızca duvarın varlığı değil, duvarı ters yönde aşan “Batı'ya sığınan muhalif aydınlara inat, Nâzım ve Sabahattin Ali gibi Duvar'ı ters yönde atlayan” (Gürsel, 2011: 41) aydınlara ilgili düşüncelerdir. Nâzım Hikmet hayranı olan yazarın Marx ve Engels'in heykellerini gördüğünde verdiği tepki onlara saygısını gösterir.

Yaşamının her anını kentte geçiren, kentte bulunmadığı zamanlarda da kent arayışı içinde olan Gürsel, kent ve zaman kavramlarını birbirinden bağımsız düşünmemektedir. *Boğazkesen* romanında anlatıcı yazar, İstanbul hakkında araştırmalar yaparken Fatih Külliyesi'nin mimarisine hayran kalır, burada zaman kavramını da şaşırılmaktadır. İçinde bulunduğu mekân, onu var olduğu zamanın dışına çıkarır ve orada hayaller kurmasına neden olur. Tanpınar'ın zaman kavramına gönderme yapar. “Hem içinde hem dışındayım zamanın” (Gürsel, 2003: 81) Zaman içindeki bu kayboluş, onu gerçek zaman ile hissedilen zaman arasındaki fark ortadan kalkınca Fatih'le hayalî bir konuşmaya dahi götürür. Anlatıcı yazar, sokaklarda gezerken kendisini sokaklardan eskicilerin, sebzedecilerin geçtiği *eski İstanbul*'da bulur. Kendisini başka bir zaman ve mekânın içinde hisseder.

Boğazkesen'de olduğu gibi *Resimli Dünya* romanında da iki farklı zaman ve mekân algısı yaratılmıştır. Romanda Kâmil Uzman'ın şimdiki zamanının Venedik'i ile Gentile Bellini'nin dönemindeki İstanbul iki farklı zamanda, iki farklı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurmaca düzeydeki zamanın içinde geriye dönüş yoluyla farklı ikinci zaman ve mekânlar da yer alır. Birbirleriyle karşılaştırılarak sunulan zaman ve mekân, her iki romanda da ikili bir kurmaca yapının oluşmasını sağlayan öğelerdir.

Nedim Gürsel'in romanları oryantalist okumalara da açıktır. Yazarın tarihi postmodern bir biçimde yorumlama çabası onu ve karakterlerini Batılı bir bakışa sürükler. Özellikle *Boğazkesen* ile *Aşk ve İsyan* romanlarında tarihsel olanın kurmacayla iç içe anlatılması tarihi gerçeklerin farklı yorumlanmasını da beraberinde getirir.

Yılancıoğlu'na göre *Boğazkesen* romanı; Bizans'ın geçmişine dayandığı için Batı'da, Osmanlı İmparatorluğu'nu konu aldığı için de Doğu'da ilgi gören tarihî bir yapıttır. Hazreti

Muhammed'in hadisine göre İstanbul'un fethi, İslam'ın Hıristiyanlığa karşı zaferini simgeler. İstanbul bu romanda, kadın bedeniyle özdeşleştirilen bir arzu ve doyumsuzluk nesnesidir. (2016: 27) *Aşk ve İsyan* romanında anlatıcının Voltaire'in "Edirne ve İstanbul'u anlatırken gösterdiği özen"i (Gürsel, 2020: 209) vurgulaması da kurmacanın üst kısmında gerçekleşen bir başka oryantalist okumadır.

Sonuç

Nedim Gürsel'in bir kentten diğer kentlere yolculuğu kendi yaşamında olduğu gibi romanlarında da karşımıza çıkar. Bir kent ve kentli insan arayışına giren yazarın ana dilinden ve ana yurdundan uzakta olması bu durumda önemli bir etkidir. Gürsel, romanlarına mekân olarak seçtiği kentleri betimlemekle yetinmemiş, eserlerinde kentler ile kahramanları buluşturmuş, onları birbirinden ayıramayan iki parça olarak düşünmüştür. Romanlarında bir kent düşkünü olan anlatıcı ve kahramanlarına kent öğelerini birer arama noktası olarak sunmuş, kahramanlar kenti gezer ve tanıtırken kent öğelerinden sık sık yararlanmışlardır. Kent üzerine odaklanan kimi romanlarda ayrıca bir kahramana ihtiyaç duyulmamış, bir kahramanı olan ya da anlatıcının ön planda olduğu romanlarda da kent ile bir bağ kurma yoluna girilerek özdeşleşme sağlanmıştır.

Gürsel'in bir diğer önemli teması kadın ile kentin iç içe sunumu da kurmaca düzlemde kenti bir karakter olarak görmemizi kolaylaştırır. Romanlarında okuru kent ile buluştururken kentin resmî tarihinden yola çıkarak bugünkü konumu hakkında bilgiler verir. Kentin sanatsal yapısı, tarih içindeki değişimi, içinde barındırdığı öğeler, toplumsal ve siyasal olana dair izler kendini gösterir. Anlatıcı- yazar ya da ben-anlatıcı şeklinde karşımıza çıkan yazar, kurmaca bir dünya yaratarak resmî söylemin dışına çıkmış, yeni tarihselci bir bakış açısı geliştirmiştir. Kentin bir karakter haline getirilerek olay örgüsü, zaman, mekân gibi bir roman ögesi ve anlatının parçası olarak kullanılması da Nedim Gürsel'i Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri yapmaktadır.

Sonnotlar

¹ Aimance arzu duymak demektir ve sevme biçimini üç evreye ayırır: Sevme ihtiyacı ve isteği, cinsel arzu olmaksızın bağlanma ve Narkissos imajı. Bu sözcük, le Petit Robert sözlüğünde "Arzuyu ve sevme ihtiyacını ifade eden psikolojik eğilim" olarak açıklanmıştır.

² Calvino, Italo (2004) *Görünmez Kentler*, (çev. Işıl Saatçioğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

³ Andreas Tunger-Zanetti, özellikle ikinci anlamın dilde karşılığının bulunmaması nedeniyle zorluk çıktığını söylemiş; "boğazı kesen" ya da "cellat" olarak çevrilmesinin daha uygun olduğunu belirtmiştir. Jacques Louichi ise *Boğazkesen* adının bir alt başlığı olarak *Fatih'in Romanı* yazılmasının tartışmaya açık olduğunu söylemiştir.

⁴ Aqua alta: Venedik'te suların yükselmesine verilen ad.

Kaynaklar

- ALEMDAR, İ. (2000). "Resmeyle Dünyayı", *Cumhuriyet Kitap Eki*, S. 520, 4- 5.
- BAL, M. (2008). *Nedim Gürsel'in Öykü ve Romanlarında Kent ve Kadın*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- BAYER, K. B. (2019). *Nedim Gürsel'in Öykü ve Romanları Üzerine Otobiyografik Okuma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- BÜYÜKARMAN, D. A. (2000). "Labirentler Arasında Yolculuk", *Cumhuriyet Kitap Eki*, S. 554. 2.
- ÇERİ, B. (2001). *Tarih ve Roman*. İstanbul: Can Yayınları.
- EMRE, G. "Göçebe ve Gezgin", *Kitap-luk*, S. 90, 106-110.
- EREN, Y. (2020). *Nedim Gürsel'in Hikâye ve Romanlarında Oryantalizm*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- GÖKHAN, H. "Resimli Dünya'nın Romanı", *Cumhuriyet Kitap Eki*, S. 520, 5.
- GÜRSEL, N. (2003). *Boğazkesen*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2004a). *Resimli Dünya*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2004b). *Sağ Salim Kavuşsak*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2011). *Şeytan, Melek ve Komünist*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2014). *Yüzbaşının Oğlu*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2016). *Allah'ın Kızları*, İstanbul: Doğan Kitap.
- GÜRSEL, N. (2020). *Aşk ve İsyan*, İstanbul: Doğan Kitap.
- JULİET, C. (2004). "Nedim Gürsel'in Öykülerine Bir Bakış", *Cumhuriyet Kitap Eki*, S. 734, 5-6.
- KATTAN, N. (1996). "Doğu'yla Batı'nın Çatışması", *Le Devoir*, S. 5.
- ÖZCAN, N. (2015). "Nedim Gürsel'in Resimli Dünya Romanında Görseller", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, P. 747-772.
- ÖZKAN, D. (2017). *Nedim Gürsel'in Romanlarında Yapı ve Tema İncelemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- ROBİN, F. G. (1996), "Konstantinopolis'in Şanı Adına", *L'Humanite*, 3.
- TUTKUNKARDEŞ, N. F. (2019). *1960 Sonrası Türk Resim Sanatında İstanbul Kent Teması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ve Tasarım Anasat Dalı İletişim Sanatları ve Tasarım Sanat Dalı.
- YILANCIOĞLU S. (2016). "Nedim Gürsel'in Yazınsal Yolculuğu", *Frankofoni*, S. 29, 59- 66.